

УДК: 323.212-028.27:321.7(497.7)
323.212-028.27:340.134(497.7:4-6ЕУ)

ДИГИТАЛИЗАЦИЈАТА НА НЕПОСРЕДНАТА ДЕМОКРАТИЈА ВО НАЦИОНАЛЕН КОНТЕКСТ ПРЕКУ ПРИМЕНА НА ПРИНЦИПИТЕ НА ЕВРОПСКАТА ГРАЃАНСКА ИНИЦИЈАТИВА

Јован АНАНИЕВ

редовен професор, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип,
e-mail: jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Јадранка ДЕНКОВА

редовен професор, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип,
e-mail: jadranka.denkova@ugd.edu.mk

Страшко СТОЈАНОВСКИ

редовен професор, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип,
e-mail: strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Апстракт

Дигитализацијата на непосредната демократија претставува клучен чекор кон зајакнување на учеството на граѓаните во процесите на креирање јавни политики во современите демократии. Овој труд го истражува моделот на дигитална непосредна демократија преку анализа на Европската граѓанска иницијатива (European Citizens' Initiative – ECI) како институционализиран механизам за транснационално граѓанско учество. Фокусот е ставен на основните карактеристики на ECI, вклучувајќи ја правната рамка, прагот на поддршка, дигиталното собирање потписи, прекуграничната инклузивност и транспарентноста на процесот. Преку концептуална анализа се разработува можноста за примена на сличен дигитален модел во национални и локални контексти, со цел унапредување на директното учество на граѓаните во донесувањето одлуки. Трудот укажува дека дигиталните платформи, доколку се базирани на принципите на безбедност, еднаков пристап, проверливост и институционална одговорност, можат значително да го намалат јазот меѓу граѓаните и носителите на одлуки. Заклучно, се истакнува дека ECI претставува релевантен пример за балансирање меѓу непосредната демократија и претставничките институции, при што дигитализацијата се јавува како катализатор за поголема демократска легитимност и граѓанска доверба.

Клучни зборови: непосредна демократија, дигитализација, Европска граѓанска иницијатива, граѓанска иницијатива

**THE DIGITALISATION OF DIRECT DEMOCRACY IN A NATIONAL
CONTEXT THROUGH THE APPLICATION OF THE PRINCIPLES OF
THE EUROPEAN CITIZENS' INITIATIVE**

Jovan ANANIEV

Full Professor, Faculty of Law, Goce Delcev University, Stip, Republic of North
Macedonia

e-mail: jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Jadranka DENKOVA

Full Professor, Faculty of Law, Goce Delcev University, Stip, Republic of North
Macedonia

e-mail: jadranka.denkova@ugd.edu.mk

Strasko STOJANOVSKI

Full Professor, Faculty of Law, Goce Delcev University, Stip, Republic of North
Macedonia

e-mail: strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Abstract

The digitalization of direct democracy is a key step towards strengthening citizens' participation in the processes of creating public policies in modern democracies. This paper explores the model of digital direct democracy through an analysis of the European Citizens' Initiative (ECI) as an institutionalized mechanism for transnational citizen participation. The focus is on the basic features of the ECI, including the legal framework, the threshold of support, the digital collection of signatures, the cross-border inclusiveness and the transparency of the process. Through a conceptual analysis, the possibility of applying a similar digital model in national and local contexts is explored, with the aim of promoting direct citizen participation in decision-making. The paper suggests that digital platforms, if based on the principles of security, equal access, verifiability and institutional accountability, can significantly reduce the gap between citizens and decision-makers. In conclusion, it is emphasized that the ECI represents a relevant example of balancing direct democracy and representative institutions, with digitalization emerging as a catalyst for greater democratic legitimacy and civic trust.

Keywords: *direct democracy, digitalization, European Citizens' Initiative, citizens' initiative*

Вовед

Во последните две децении, развојот на дигиталните технологии значително ги трансформираше начините на комуникација меѓу граѓаните и институциите. Процесите на дигитализација не се ограничуваат само на административните услуги, туку сè повеќе навлегуваат и во сферата на демократското управување, отворајќи можности за нови форми на политичко учество и граѓанска вклученост. Во овој контекст, концептот на дигитална демократија станува еден од најзначајните предизвици и можности за современите демократски системи.

Посебно внимание привлекува граѓанската иницијатива како инструмент на непосредната демократија кој им овозможува на граѓаните директно да влијаат врз политичките процеси и врз креирањето јавни политики. Традиционалните модели на граѓанска иницијатива најчесто се базираат на физичко собирање потписи и административни процедури кои често претставуваат бариера за пошироко граѓанско учество. Дигитализацијата на овие процеси претставува можност за поголема достапност, транспарентност и ефикасност.

Европската граѓанска иницијатива (European Citizens’ Initiative – ECI) претставува најразвиен наднационален модел на дигитализирана граѓанска иницијатива и е еден од најзначајните инструменти на партиципативната демократија во Европската Унија. Нејзиното воведување беше дел од обидите за намалување на т.н. демократски дефицит на Европската Унија и за зајакнување на врската меѓу европските институции и граѓаните.

Истражувачко прашање

Основното истражувачко прашање на трудот е: дали принципите врз кои функционира Европската граѓанска иницијатива можат да се адаптираат и применат во националниот контекст на Република Северна Македонија со цел зајакнување на механизмите на непосредната демократија?

Хипотеза

Основната хипотеза на трудот е дека примената на принципите на Европската граѓанска иницијатива, особено електронската идентификација, дигиталното собирање потписи и транспарентното следење на иницијативите, може значително да ја подобри инклузивноста, ефикасноста и демократската легитимност на механизмите на непосредна демократија во Република Северна Македонија, доколку тие бидат поддржани со соодветна правна и институционална рамка.

Методологија

Трудот се заснова на квалитативен истражувачки пристап кој комбинира нормативно-правна анализа, компаративна анализа и анализа на случаи. Најнапред се анализира правната рамка и институционалниот дизајн на Европската граѓанска иницијатива како механизам на партиципативна демократија во Европската Унија. Потоа се врши компаративна анализа на

искуствата од неколку европски држави кои имаат развиени дигитални форми на граѓанско учество. Конечно, преку анализа на македонското законодавство се идентификуваат можностите и ограничувањата за адаптација на принципите на Европската граѓанска иницијатива во домашниот контекст.

1. Граѓанската иницијатива како инструмент на директна демократија

Граѓанската иницијатива претставува форма на директна демократија која им овозможува на граѓаните да предложат законски или политички промени. Според Smith (2018), ваквите механизми ја надополнуваат претставничката демократија и овозможуваат континуирано учество на граѓаните. Kaufmann (2020) истакнува дека граѓанската иницијатива создава баланс помеѓу граѓаните и политичките елити, овозможувајќи контрола врз институциите.

Дигитализацијата на граѓанската иницијатива претставува процес на пренесување на традиционалните демократски механизми во дигитална средина. Ова вклучува:

- електронско поднесување иницијативи
- онлајн собирање потписи
- дигитално следење на процесите

Овие иновации значително го намалуваат времето и ресурсите потребни за организирање на иницијативи. Според Tambouris et al. (2012), дигитализацијата ја подобрува ефикасноста и ја зголемува транспарентноста на демократските процеси. European Commission (2020) нагласува дека дигиталните платформи овозможуваат полесна мобилизација на граѓаните и поголема видливост на иницијативите.

2. Демократски придобивки од дигитализацијата

Дигитализацијата претставува важен фактор за унапредување на демократските процеси и зајакнување на односот помеѓу граѓаните и институциите. Со развојот на дигиталните технологии и онлајн платформите се создаваат нови можности за активно учество на граѓаните во јавниот и политичкиот живот, при што се надминуваат традиционалните ограничувања поврзани со времето, просторот и пристапноста. На овој начин, дигитализацијата придонесува за создавање поинклузивен демократски систем во кој секој граѓанин има поголема можност да го изрази своето мислење и да учествува во процесите на донесување одлуки.

Една од најзначајните придобивки е зголеменото учество на граѓаните во различни иницијативи и механизми на директна демократија. Дигиталните алатки овозможуваат полесен пристап до процесите на консултација, гласање и поддршка на граѓански иницијативи, без оглед на местото на живеење или временските ограничувања на поединците. Според Smith (2018), достапноста претставува еден од клучните предуслови за ефективно учество на граѓаните, а

токму дигиталните технологии овозможуваат значително намалување на бариерите кои претходно го ограничувале тоа учество. Благодарение на интернетот и дигиталните платформи, граѓаните можат побрзо и полесно да се вклучат во јавните процеси, што резултира со поширока застапеност на различни општествени групи.

Покрај зголеменото учество, дигитализацијата придонесува и за поголема транспарентност на институциите и демократските процедури. Онлајн платформите овозможуваат јавен увид во текот на целиот процес на спроведување на одредена иницијатива или постапка. Граѓаните можат да ги следат информациите за бројот на собрани потписи, тековната фаза на иницијативата и одлуките што ги донеле надлежните институции. Ваквата достапност на информации овозможува поголема отвореност на институциите и придонесува за зголемување на довербата на јавноста во демократските механизми. Кога информациите се лесно достапни и проверливи, се намалува можноста за сомнежи во регуларноста на постапките и се поттикнува поголема доверба во процесот на одлучување.

Зголемената транспарентност директно влијае и врз одговорноста на институциите. Кога работата на јавните органи е јавно видлива и лесно достапна за следење, институциите се мотивирани да постапуваат поефикасно и во согласност со законските процедури. Според Lindner и Riehm (2011), дигиталните алатки создаваат дополнителен притисок врз институциите да бидат отворени и отчетни во своето работење. Јавниот увид овозможува полесно следење на спроведувањето на обврските и навремено реагирање во случај на неправилности, што придонесува за подобрување на квалитетот на јавната администрација и зајакнување на принципот на одговорност.

Дополнително, дигитализацијата има значајна улога во поттикнувањето на политичката ангажираност и развојот на демократската култура. Преку дигиталните медиуми и платформите за комуникација, граѓаните добиваат полесен пристап до информации за јавните политики, политичките процеси и општествените прашања. Ова е особено важно за младите генерации кои секојдневно ги користат дигиталните технологии како главен извор на информации и комуникација. Според Tambouris et al. (2012), дигиталните платформи овозможуваат интеракција, размена на мислења и јавни дискусии, со што се поттикнува активно граѓанство и поголема политичка свест. Вклучувањето во ваквите активности придонесува за развој на демократски вредности и градење култура на учество.

Конечно, дигитализацијата придонесува за подобрување на ефикасноста и брзината на демократските процеси. Во споредба со традиционалните методи, кои често бараат физичко присуство и значителни административни ресурси, дигиталните решенија овозможуваат брза размена на информации и обработка на податоци во реално време. Собирањето потписи, поднесувањето барања и комуникацијата со институциите можат да се реализираат значително побрзо и со помали трошоци. Како резултат на тоа се подобрува функционирањето на

јавната администрација, а граѓаните добиваат поефикасен и подостапен систем за остварување на своите демократски права.

Севкупно, дигитализацијата претставува значаен инструмент за унапредување на демократијата, бидејќи овозможува поголемо граѓанско учество, поголема транспарентност и институционална одговорност, поттикнување на политичката ангажираност и поефикасно спроведување на демократските процеси. На тој начин, таа придонесува за создавање поотворено, поинклузивно и поодговорно демократско општество.

3. Дигиталните аспекти на Европската граѓанска иницијатива

Концептот на демократски дефицит е меѓу најдискутираните прашања во теоријата на европската интеграција. Терминот се користи за да се опише перцепцијата дека процесите на донесување одлуки во Европската Унија не обезбедуваат доволно непосредно учество и влијание на граѓаните врз институционалното одлучување (Follesdal & Hix, 2006; Scharpf, 1999). Во обид да се намали оваа демократска дистанца меѓу институциите и граѓаните, Европската Унија во текот на последните децении вовеле повеќе партиципативни механизми, меѓу кои најзначајна е Европската граѓанска иницијатива. Европската Унија со децении се соочува со т.н. „демократски дефицит“, односно перцепцијата дека одлуките се носат далеку од непосредното влијание на граѓаните. Во одговор на овој предизвик беа воведени нови механизми за учество, меѓу кои најзначаен е Европската граѓанска иницијатива (ЕГИ). Овој инструмент овозможува граѓаните директно да предложат законодавни решенија на ниво на Унијата.

Со дигиталната трансформација, начините на политичко учество значително се менуваат. Интернетот и онлајн алатките овозможуваат нови форми на мобилизација и учество, кои ја прават ЕГИ поефикасна и пошироко достапна. Како што укажуваат истражувањата, дигиталните технологии не само што ја олеснуваат комуникацијата, туку и ја трансформираат самата природа на политичкото учество (Dufrasne, 2016).

Партиципативната демократија се базира на идејата дека граѓаните треба активно да учествуваат во процесите на донесување одлуки, а не само да избираат претставници. ЕГИ претставува практична имплементација на овој концепт на наднационално ниво. Според Глоговски (2021), ЕГИ е нов модел на демократија кој комбинира елементи на директна и репрезентативна демократија, овозможувајќи „bottom-up“ пристап во политиките на ЕУ. Сепак, таа не е класичен инструмент на директна демократија, туку механизам за поставување на агендата. Дополнително, дигиталната демократија ја проширува оваа перспектива преку употреба на технологии кои овозможуваат поголем опфат и интензитет на учество. Европските институции сè повеќе користат дигитални алатки за ангажирање на граѓаните, што ја зголемува транспарентноста и пристапноста (Springer, 2020).

ЕГИ им овозможува на граѓаните да побараат од Европската комисија да предложи закон под услов да се соберат најмалку еден милион потписи од

седум земји членки. Ова ја прави единствениот вистински транснационален демократски инструмент во светот. Истражувањата покажуваат дека ЕГИ придонесува за зголемување на политичката свест и учество, но нејзиниот ефект врз вистинското законодавство е ограничен (Franzoso, 2025). Комисијата не е обврзана да предложи закон, што ја ограничува нејзината реална моќ. Според Кавракова (2021), ЕГИ е повеќе „agenda-setting“ инструмент отколку средство за директно донесување одлуки.

3.1. Дигитални фази на Европската граѓанска иницијатива

3.1.1. Дигитално почнување на иницијативата

Еден од најзначајните дигитални аспекти е процесот на регистрација. Организаторите ја поднесуваат иницијативата преку онлајн платформа на Европската комисија, што значително ја намалува административната бариера. Дигиталното почнување на иницијативата овозможува полесна меѓународна координација помеѓу организаторите кои доаѓаат од различни земји членки, бидејќи комуникацијата и планирањето можат да се реализираат без просторни ограничувања. Покрај тоа, платформата обезбедува пристап до релевантни информации и насоки за подготовка и регистрација на иницијативата, со што им се олеснува целиот процес за организаторите. Истовремено, дигиталните алатки овозможуваат брза и ефикасна комуникација со европските институции, што придонесува за поефикасно решавање на административните прашања и поголема транспарентност на постапката. Ваквиот пристап создава попристапна средина за граѓанско учество и поттикнува вклучување на граѓани од различни држави во иницијативите на Европската Унија.

3.1.2. Улога на дигиталните кампањи

Современите кампањи поврзани со Европската граѓанска иницијатива во голема мера се потпираат на дигиталните комуникациски канали. Особено важна улога имаат социјалните мрежи, кои им овозможуваат на организаторите брзо да допрат до голем број граѓани и да ја зголемат видливоста на иницијативата. Покрај тоа, онлајн петициите претставуваат дополнителна алатка преку која се мобилизира јавноста и се поттикнува поддршка за одредена кауза. Значајно место има и дигиталниот маркетинг, кој преку таргетирани пораки и промотивни активности овозможува иницијативите да стигнат до специфични групи граѓани во различни земји членки. Оваа употреба на дигитални технологии го трансформира традиционалниот модел на политички активизам, кој сè повеќе се карактеризира со мрежна поврзаност, брза размена на информации и транснационална мобилизација на поддржувачите (Dufrasne, 2016).

3.1.3. Заштита на личните податоци при дигиталното собирање потписи

Дигиталното собирање потписи подразбира обработка на лични податоци на граѓаните, поради што заштитата на приватноста претставува еден од

клучните предизвици во спроведувањето на Европската граѓанска иницијатива. Организаторите се должни да ги почитуваат стандардите утврдени со Општата регулатива за заштита на податоците (GDPR), која има за цел да обезбеди сигурен и транспарентен начин на обработка на личните информации. Тоа подразбира ограничување на употребата на податоците исклучиво за целите на иницијативата, како и нивно безбедно складирање со примена на соодветни технички и организациски мерки за заштита. Дополнително, организаторите имаат обврска јасно да ги информираат граѓаните за начинот на кој нивните податоци ќе се обработуваат и користат. Спроведувањето на овие мерки е од суштинско значење за одржување на довербата на граѓаните во системот и за обезбедување легитимност на процесот на дигитално учество.

3.1.4. Следење и управување со иницијативата

Дигиталните технологии играат значајна улога и во фазата на следење и управување со иницијативата. Преку современи дигитални алатки организаторите можат во реално време да го следат бројот на собрани потписи, географската распределба на поддржувачите и ефикасноста на различните промотивни активности. Овие податоци овозможуваат навремена анализа и прилагодување на стратегијата со цел да се зголеми успешноста на иницијативата. Дополнително, дигиталното следење придонесува за поголема транспарентност на процесот, бидејќи овозможува јасен увид во напредокот на иницијативата. Воедно, се зајакнува и отчетноста на организаторите, бидејќи активностите и резултатите можат полесно да се документираат и презентираат пред јавноста. Сепак, и покрај придобивките што ги носат овие технологии, успехот на иницијативата и натаму зависи од организациските капацитети, финансиските ресурси и способноста на иницијаторите ефикасно да ги користат достапните дигитални алатки (Dragan, 2016).

3.1.5. Ограничувања и критики

И покрај значајните придобивки што ги нуди Европската граѓанска иницијатива како инструмент за граѓанско учество, таа се соочува со повеќе ограничувања и критики. Најнапред, самата процедура е релативно сложена и бара исполнување на бројни административни и технички услови, што може да претставува пречка за помалку искусните организатори. Дополнителен предизвик се високите барања за собирање потписи, бидејќи за успешна иницијатива е потребна поддршка од најмалку еден милион граѓани од најмалку седум земји членки. Таквите услови бараат значителни организациски капацитети и финансиски ресурси. Понатаму, иако иницијативата може да привлече значително внимание од јавноста и институциите, нејзиното законодавно влијание останува ограничено, бидејќи Европската комисија не е обврзана да предложи закон врз основа на успешна иницијатива. Истражувањата покажуваат дека најголеми шанси за успех имаат добро организирани групи кои располагаат со доволно ресурси и експертиза, што создава одредени нееднаквости во пристапот до механизмот (Bruno, 2011). Поради овие причини, дел од авторите сметаат дека Европската граѓанска

иницијатива, иако претставува важен чекор кон поголема партиципативност, сепак не успева целосно да го надмине демократскиот дефицит во Европската Унија (Pia, 2024).

4. Применливост на принципите на Европската граѓанска иницијатива во Република Северна Македонија

Еден од аспектите на ЕГИ е **онлајн собирањето на потписи**. Овој механизам овозможува граѓаните да дадат поддршка преку интернет, што значително го намалува времето и трошоците потребни за организација на иницијативата. Истражувањата покажуваат дека дигиталното собирање потписи ја зголемува ефикасноста и опфатот на иницијативите, но истовремено создава нови предизвици поврзани со проверка на идентитетот и безбедноста на податоците (Dragan, 2016). Покрај техничките аспекти, дигитализацијата има и значајни социолошки импликации. Таа овозможува појава на **нови форми на политичка мобилизација**, кои се карактеризираат со употреба на социјални мрежи, онлајн кампањи и дигитални комуникациски стратегии. Ова доведува до трансформација на политичкиот активизам, кој станува повеќе фрагментиран, но и потенцијално поинклузивен. Сепак, воведувањето на дигиталните принципи на ЕГИ на национално ниво не е едноставен процес. Иако теоретскиот потенцијал е значителен, практичната имплементација бара внимателна анализа на институционалниот и правниот контекст. Националните системи на управување се разликуваат значително во однос на нивото на дигитализација, правната рамка и политичката култура.

Еден од клучните предуслови за имплементација е постоењето на **соодветна правна рамка** која ќе го регулира дигиталното учество. Ова вклучува дефинирање на процедурите за иницирање, собирање и верификација на потписи, како и утврдување на правната сила на иницијативите. Без јасна правна регулација постои ризик од злоупотреби и намалување на довербата на граѓаните. Дополнително, заштитата на личните податоци претставува една од најголемите предизвици. Во процесот на собирање потписи се обработуваат чувствителни информации, што бара строга усогласеност со регулативите за заштита на податоци. Во рамките на ЕГИ, ова е регулирано преку GDPR, кој поставува високи стандарди за обработка и заштита на личните податоци (European Commission, 2026). На национално ниво, примената на овие стандарди може да биде сложена, особено во земји со ограничен технолошки капацитет. Потребно е да се обезбедат сигурни дигитални системи кои ќе овозможат безбедно складирање и обработка на податоците. Ова бара значителни инвестиции и институционална координација.

Друг важен аспект е прашањето на **дигиталната нееднаквост**. Иако дигиталните технологии овозможуваат пошироко учество, тие истовремено создаваат нови форми на исклучување. Граѓаните кои немаат пристап до интернет или немаат доволно дигитални вештини можат да бидат маргинализирани. Истражувањата покажуваат дека дигиталното учество често

ги засилува постојните нееднаквости, наместо да ги елиминира (Pia, 2024). Дополнително, успешноста на иницијативите во голема мера зависи од **организациските капацитети** на организаторите. Кампањите кои располагаат со ресурси, експертиза и мрежи имаат поголема веројатност да успеат. Ова создава структурна нееднаквост, каде што одредени групи имаат предност во однос на други (Bruno, 2011).

И покрај овие предизвици, потенцијалот за подобрување на демократските процеси е значителен. Воведувањето на дигиталните принципи на ЕГИ на национално ниво може да придонесе за зголемување на транспарентноста, отчетноста и довербата во институциите. Како што укажуваат истражувањата, граѓаните се повеќе спремни да учествуваат во политики кога имаат пристап до лесни и транспарентни механизми (Dufrasne, 2016).

Во овој контекст, националните влади треба да го разгледаат потенцијалот за адаптација на моделот на ЕГИ. Ова не значи директно копирање, туку внимателна адаптација која ги зема предвид специфичностите на националниот контекст. Ваквата адаптација може да вклучува постепено воведување на дигитални алатки, пилот-проекти и експериментални модели на учество.

Заклучно, воведувањето на дигиталните принципи на Европската граѓанска иницијатива на национално ниво претставува значајна можност за модернизација на демократијата. Овој процес може да придонесе за поголема инклузивност, ефикасност и транспарентност, но истовремено бара внимателно управување со ризиците. Само преку интегриран пристап, кој ги комбинира технолошките, правните и социолошките аспекти, може да се постигне одржлив и ефективен систем на дигитално учество.

5. Примери за добра пракса за Европската граѓанска иницијатива

5.1. Случај „Right2Water“

Една од најуспешните Европски граѓански иницијативи е „Right2Water“, која се залагаше за признавање на пристапот до вода како основно човеково право. Оваа иницијатива успеа да собере над 1,8 милиони потписи и значително влијаеше врз европската политика (European Commission, 2014).

Клучните фактори за успехот на „Right2Water“ се:

- Силна организациска структура – иницијативата беше поддржана од синдикати и невладини организации, што овозможи широка мрежа на поддржувачи.
- Јасна и едноставна порака – пристапот до вода како човеково право е лесно разбирлива и емотивно силна тема.
- Ефикасна комуникација – користење на социјални медиуми и медиумски кампањи за подигање на свеста.

Овој пример покажува дека успешната ЕГИ бара комбинација од добро дефинирана цел и силна општествена поддршка.

5.2. Случај „Stop Glyphosate“

Иницијативата „Stop Glyphosate“ има за цел да ја забрани употребата на контроверзниот хербицид глифосат. Таа, исто така, успеа да го достигне потребниот број на потписи и предизвика значајна дебата за здравјето и екологијата (European Commission, 2017).

Добри практики кои се издвојуваат:

- Научна поддршка – иницијативата се потпираше на научни студии и експерти, што ја зголеми нејзината кредибилност.
- Транснационална соработка – активисти од повеќе земји работеле координирано.
- Фокус на актуелен проблем – прашањата за здравје и животна средина се високо на агендата на граѓаните.

Овој пример потврдува дека иницијативите кои се потпираат на научни аргументи и актуелни теми имаат поголеми шанси за успех.

5.3. Случај „Save the Bees“

Иницијативата „Save the Bees“ има за цел заштита на биодиверзитетот и намалување на употребата на пестициди. Таа привлече значително внимание и поддршка од јавноста.

Клучни елементи на успех:

- Емоционална мобилизација – заштитата на пчелите симболизира поширока грижа за природата.
- Вклучување на младите – активна кампања на социјални медиуми.
- Партнерства – соработка со еколошки организации.

Овој случај покажува дека емоционалната поврзаност со темата може значително да влијае врз мобилизацијата на граѓаните.

5.4. Клучни фактори за добра пракса

Анализата на овие примери овозможува да се издвојат неколку клучни фактори за успешна Европска граѓанска иницијатива:

1. Јасна и релевантна цел – темата мора да биде разбирлива и важна за граѓаните.
2. Силна организациска мрежа – партнерства со НВО, синдикати и други организации.
3. Ефикасна комуникација – користење на модерни комуникациски канали.
4. Транснационална координација – вклучување на различни земји членки.
5. Научна и експертска поддршка – зголемување на кредибилитетот.
6. Емоционален апел – поврзување со вредностите на граѓаните.

Според Бали и Пападопулос (Bali & Papadopoulos, 2019), комбинацијата од овие фактори е од суштинско значење за успехот на ЕГИ.

6. Искуства од европски држави во спроведувањето на дигитализацијата на граѓанската иницијатива

6.1. Естонија

Естонија е широко призната како една од најнапредните дигитални држави во Европа. Нејзиниот систем за е-управување овозможува граѓаните да поднесуваат иницијативи, да гласаат и да учествуваат во јавни консултации преку интернет.

Платформата Rahvaalgatus.ee е клучен пример за добра пракса. Таа овозможува:

- Поднесување на иницијативи онлајн
- Собирање дигитални потписи
- Директно испраќање до парламентот

Клучни фактори за успех:

- Сигурен дигитален идентитет – секој граѓанин има електронска лична карта
- Интеграција со институциите – платформата е поврзана со парламентот
- Транспарентност – граѓаните можат да ја следат секоја фаза

Според Kalvet (2012), естонскиот модел претставува пример за тоа како дигиталните технологии можат да ја зајакнат демократијата и довербата во институциите.

6.2. Финска

Финска беше меѓу првите држави кои воведоа дигитална граѓанска иницијатива на национално ниво. Платформата Kansalaisaloite.fi им овозможува на граѓаните да предлагаат закони и да собираат потписи онлајн.

Значајни карактеристики:

- Праг од 50.000 потписи за парламентот да разгледа иницијатива
- Можност за електронска идентификација
- Јавна достапност на сите иницијативи

Пример за успех е иницијативата за легализација на истополови бракови која успешно стигна до парламентот и доведе до законска промена.

Добри практики:

- Јавна транспарентност
- Низок праг за учество
- Поддршка од државата

Според Aitamurto и Landemore (2015), финскиот систем ја зголемува политичката ангажираност и ја подобрува комуникацијата меѓу граѓаните и властите.

6.2. Германија: комбиниран модел на дигитално и традиционално учество

Во Германија, дигиталната граѓанска иницијатива се спроведува преку платформата на Бундестагот за електронски петиции (epetitionen.bundestag.de). Иако не е целосно дигитализиран како во Естонија, овој систем претставува успешен хибриден модел.

Клучни карактеристики:

- Онлајн поднесување и поддршка на петиции
- Јавни форуми за дискусија
- Парламентарна расправа за успешните иницијативи

Добри практики:

- Интерактивност – граѓаните можат да дискутираат
- Институционална поддршка
- Комбинација на онлајн и офлајн механизми

Според Lindner и Riehm (2011), германскиот модел ја демонстрира важноста на комбиниран пристап за да се достигнат пошироки слоеви на населението.

6.3. Франција

Франција во последните години инвестира во дигитални платформи за граѓанско учество, како што е “Grand Débat National” и платформата за јавни консултации.

Иако не станува збор строго за класична граѓанска иницијатива, овие механизми имаат слична функција:

- Собирање идеи и предлози од граѓаните
- Онлајн дискусии
- Анализа на податоци за политички одлуки

Добри практики:

- Масовно вклучување на граѓаните
- Користење на дигитална анализа на податоци
- Инклузивност

Овој пример покажува дека дигиталните алатки можат да се користат и за пошироки форми на демократско учество (Mazeaud et al., 2020).

6.4. Обединето Кралство: е-петиции како успешен модел

Обединетото Кралство има добро развиен систем на е-петиции преку официјална владина платформа. Доколку една петиција собере 100.000 потписи, таа може да биде разгледана во парламентот.

Клучни карактеристики:

- Лесен пристап и користење
- Високо ниво на транспарентност
- Брза мобилизација

Добри практики:

- Јасни правила и праг

- Редовна комуникација со јавноста
- Видливост на резултатите

Според Bochel (2016), британскиот систем ја зголемува политичката свест и учество, особено кај помладите генерации.

6.5. Клучни фактори за успешна дигитализација

Анализата на наведените примери овозможува да се идентификуваат неколку заеднички фактори за успех:

1. Дигитална инфраструктура – сигурни системи за идентификација
2. Институционална поддршка – интеграција со парламентот
3. Транспарентност – јавен увид во процесот
4. Едноставност на користење – кориснички пријателски платформи
5. Инклузивност – достапност за сите граѓани
6. Комуникација и промоција – информираност на јавноста

Овие фактори се меѓусебно поврзани и претставуваат основа за развој на ефективни дигитални демократски алатки.

7. Македонските перспективи за дигитализација на граѓанската иницијатива

Граѓанската иницијатива претставува основен инструмент на директната демократија преку кој граѓаните имаат можност активно да учествуваат во процесите на донесување одлуки. Во Република Северна Македонија, ова право е уставно загарантирано, но практичната примена сè уште е во голема мера базирана на традиционални, административно сложени процедури. Во услови на забрзана дигитализација на јавната администрација, ваквиот пристап претставува ограничување за ефективно и инклузивно учество.

Современите истражувања покажуваат дека електронското учество (e-participation) придонесува за зголемување на транспарентноста, подобрување на интеракцијата помеѓу државата и граѓаните, како и зајакнување на демократските институции (Palacin et al., 2021). Оттука, дигитализацијата на граѓанската иницијатива не претставува само техничка модернизација, туку суштинска реформа на демократските процеси.

Целта на овој труд е да се анализира постојната законска рамка во Северна Македонија и да се предложат конкретни законски измени со користење на АРА стил на цитирање и реферирање.

7.1. Законска рамка за граѓанската иницијатива

Уставна основа

Уставот на Република Северна Македонија ја утврдува основата на граѓанската иницијатива преку принципот на народен суверенитет. Според член 73, Собранието е должно да распише референдум доколку најмалку 150.000 избирачи поднесат иницијатива. Но, исто така, во Уставот се гарантира и правото на граѓаните да предложат закон со иницијатива од 10.000 избирачи.

Закон за референдум и други облици на непосредно изјаснување

Законот за референдум ја уредува постапката за граѓанска иницијатива, вклучително и нејзино покренување, собирање потписи и процес на верификација. Законот предвидува дека иницијативата се реализира преку директно собирање потписи од граѓаните.

Во практиката, ова значи дека:

- потписите се собираат во физичка форма;
- потребна е лична идентификација;
- процесот е административно комплициран.

Овие ограничувања претставуваат главна пречка за дигитализација.

Закон за електронски документи и електронска идентификација

Со овој закон се уредува употребата на електронски документи, електронски потпис и дигитална идентификација. Законот е усогласен со европската eIDAS регулатива и предвидува правна валидност на електронските потписи. Дополнително, електронскиот потпис може да биде правно изедначен со рачниот потпис доколку ги исполнува условите за сигурна идентификација и интегритет на податоците. Сепак, овој закон не е функционално поврзан со граѓанската иницијатива.

Закон за електронско управување

Законот за електронско управување предвидува воспоставување системи за дигитални јавни услуги, вклучително и национален портал за е-услуги. И покрај тоа, граѓанската иницијатива не е интегрирана во овие механизми.

Закон за заштита на лични податоци

Законот за заштита на лични податоци, усогласен со GDPR, поставува принципи како што се законитост, транспарентност, минимизација и безбедност на обработката на податоци. Овие принципи се клучни при развој на дигитални платформи за иницијативи.

7.2. Клучните недостатоци и препораки

Постојната правна рамка покажува структурни слабости:

- недостиг на законска основа за електронско потпишување
- отсуство на дигитална инфраструктура
- прекумерни административни процедури

Овие недостатоци ја ограничуваат ефективната на граѓанската иницијатива како демократски инструмент.

Анализата покажува дека постојат значајни правни и институционални предуслови за воведување на дигитална граѓанска иницијатива во Република Северна Македонија, но и сериозни ограничувања кои произлегуваат од неповрзаноста на постојната регулаторна рамка. Иако законодавството предвидува електронски документи, електронска идентификација и дигитални јавни услуги, овие механизми не се интегрирани во инструментите на

непосредна демократија. Како резултат на тоа, правото на граѓанска иницијатива останува суштински врзано за традиционални процедури базирани на физичко присуство и рачно собирање потписи. Оваа состојба го ограничува потенцијалот за пошироко граѓанско учество и ја намалува ефективната на инструментот.

Препораки за законски измени

Признавање на електронски потпис во Законот за референдум

Во Законот за референдум да се воведат одредба со која електронскиот потпис се признава како валиден облик на поддршка. Со оглед на тоа што електронскиот потпис веќе има законска валидност, неговото исклучување создава правна неусогласеност.

Воспоставување национална дигитална платформа

Да се воведат законска обврска за создавање централизирана платформа за граѓански иницијативи. Ова овозможува транспарентност и поедноставување на процедурите, во согласност со принципите на е-управување.

Интеграција со електронска идентификација

Да се предвиди задолжителна употреба на системи за електронска идентификација при поддршка на иницијативи. Ова гарантира сигурност и точност на податоците.

Укинување на физичката верификација

Да се укине обврската за физичко присуство при електронско потпишување. Ова ја елиминира главната административна бариера и ја зголемува достапноста.

Автоматизирана проверка на потписи

Законот да предвиди дигитална верификација и автоматско броење на потписите. Ова ја подобрува ефикасноста и ја намалува можноста за грешки.

Заштита на лични податоци

Да се воведат посебни одредби за заштита на податоците во контекст на иницијативите. Принципите на GDPR бараат законите и сигурна обработка на податоците.

Обврска за институционален одговор

Да се воведат законска обврска институциите да одговорат на иницијативите во определен рок. Ова го зајакнува принципот на отчетност.

8. Заклучок

Анализата спроведена во трудот потврдува дека дигитализацијата на инструментите на непосредната демократија претставува важен предуслов за зајакнување на граѓанското учество во современите демократски системи. Европската граѓанска иницијатива претставува релевантен пример за институционализирано дигитално учество кое овозможува транснационална мобилизација на граѓаните и поголема видливост на јавните политики.

Истражувањето покажа дека клучните принципи на Европската граѓанска иницијатива, како што се електронската идентификација, дигиталното собирање потписи, транспарентноста и следењето на постапките во реално време, имаат потенцијал да придонесат за модернизација на механизмите на непосредна демократија во Република Северна Македонија.

Воедно, анализата на македонската законска рамка укажа дека постојат значајни нормативни и институционални ограничувања кои во моментот ја оневозможуваат целосната дигитализација на граѓанската иницијатива. Недостигот од изречна законска основа за електронско потпишување на иницијативите, како и неповрзаноста помеѓу системите за електронска идентификација и механизмите на непосредната демократија, претставуваат клучни пречки за понатамошен развој.

Врз основа на добиените резултати може да се заклучи дека поставената хипотеза е потврдена. Адаптацијата на принципите на Европската граѓанска иницијатива може да придонесе за поголема ефикасност, транспарентност и инклузивност на демократските процеси во Република Северна Македонија, под услов реформите да бидат проследени со соодветни законски измени, институционална поддршка и развој на сигурна дигитална инфраструктура.

Библиографија:

- Aitamurto, T., & Landemore, H. (2015). *Five design principles for crowdsourced policymaking*. *Journal of Social Media for Organizations*, 2(1), 1–23.
- Bali, V., & Papadopoulos, Y. (2019). *Citizen participation and European governance*. Oxford University Press.
- Bochel, C. (2016). *Process matters: Petitions systems in Britain*. *Parliamentary Affairs*, 69(2), 368–384.
- Bruno, E. (2011). *The European Citizens' Initiative and democratic legitimacy*.
- Dahl, R. A. (1989). *Democracy and Its Critics*. Yale University Press.
- Democracy International. (2026). *The European Citizens' Initiative*.

- Dragan, R. (2016). *The European Citizens' Initiative: Participatory democracy for all?*
- DufRASne, M. (2016). *The European Citizens' Initiative: Online participatory practices.*
- European Commission. (2014). *First successful European Citizens' Initiative: Right2Water.* Brussels.
- European Commission. (2017). *European Citizens' Initiative: Stop Glyphosate.* Brussels.
- European Commission. (2020). *The European Citizens' Initiative: Guide and framework.* Brussels.
- European Commission. (2026). *Data protection in ECI.*
- Follesdal, A., & Hix, S. (2006). *Why There is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik.* Journal of Common Market Studies, 44(3), 533–562.
- Franzoso, C. (2025). *Assessing the potential and challenges of the European Citizens' Initiative.*
- GDPR principles. (n.d.). *General Data Protection Regulation principles.*
- Głogowski, P. (2021). *The European Citizens' Initiative: A new model of democracy.*
- Habermas, J. (2012). *The Crisis of the European Union.* Polity Press.
- Ilia, E. (2024). *Casting votes into the void: Empirical study of the ECI.*
- Kalvet, T. (2012). *Innovation: A factor explaining e-government success in Estonia.* Electronic Government, 142–157.
- Kaufmann, B. (2020). *Direct democracy in Europe.* Springer.
- Kavrakova, A. (2021). *Participation of European citizens in the EU legislative procedure.*
- Lindner, R., & Riehm, U. (2011). *Broadening participation through e-petitions?* Policy & Internet, 3(1), 1–23.
- Macintosh, A. (2004). *Characterizing E-Participation in Policy-Making.* Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences.
- Mazeaud, A., Sa Vilas Boas, M. H., & Berthomé, F. (2020). *Penser les dispositifs participatifs numériques.* Participations, 26(1), 5–34.
- Norris, P. (2001). *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty and the Internet Worldwide.* Cambridge University Press.
- Palacin, V., Zundel, A., Aquaro, V., & Kwok, W. M. (2021). *Reframing e-participation for sustainable development.*
- Pavlovic, D. (2019). *Direct democracy and citizen participation in Southeast Europe: Challenges and opportunities.* Balkan Social Science Review, 14, 23–40.
- Regulation (EU) 2019/788 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the European Citizens' Initiative.
- Scharpf, F. W. (1999). *Governing in Europe: Effective and Democratic?* Oxford University Press.
- Smith, G. (2018). *Democratic innovations: Designing institutions for citizen participation.* Cambridge University Press.
- Tambouris, E., Liotas, N., & Tarabanis, K. (2012). *A framework for assessing e-participation projects.* Government Information Quarterly, 29(2), 178–188.